

สภาพทั่วไปของจังหวัดเชียงราย

ประวัติจังหวัดเชียงราย

จังหวัดเชียงรายเป็นเมืองที่มีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน ตั้งอยู่ที่ราบลุ่มลำน้ำกก ซึ่งเป็นแดนที่อุดมสมบูรณ์ มีผู้คนเข้ามาตั้งหลักแหล่งอย่างไม่ขาดสาย นับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบันซึ่งสรุปประวัติศาสตร์ความเป็นมา โดยแบ่งเป็นสมัยต่าง ๆ ได้ 4 สมัย คือ

1. สมัยชุมชนโบราณ

ก่อนการก่อตั้งอาณาจักรล้านนาไทย ในพุทธศตวรรษที่ 19 ก่อนมีการสร้างเมืองเชียงราย บริเวณที่ราบลุ่มน้ำกกมีการค้นพบซากเมืองโบราณอย่างมากมาย นับตั้งแต่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้นแม่น้ำกกจนถึงเมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นตอนปลายของแม่น้ำกก มีจำนวนถึง 27 เมือง และนอกจากนี้บริเวณเหล่านี้เป็นชุมชนขนาดเล็ก สันนิษฐานว่าคงจะก่อสร้างขึ้นสมัย "สร้างบ้านแปงเมือง" ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นสมัยที่ชนชาติไทยหรือชนเผ่าไตได้เริ่มก่อตั้งชุมชนขึ้นในภูมิภาคนี้ และเมืองเชียงรายเชื่อกันว่าเป็นเมืองสุดท้ายที่ก่อตั้งเป็นราชธานีบนฝั่งแม่น้ำกก

2. สมัยราชวงศ์มังราย

ประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ 19 พญามังราย (พ.ศ.1085-1854) ทรงเริ่มขยายอำนาจจึงทรงย้ายราชธานีจากเมืองหริภุญธรเงินยาง (ตั้งอยู่บริเวณเมืองเชียงแสน) มาสร้างราชธานีแห่งใหม่ริมฝั่งแม่กก ก่อกำแพงโอบล้อมตอขอมทองเป็นศูนย์กลางเมือง และได้ขนานนามว่า "เชียงราย" ซึ่งมีความหมายว่าเมืองของพญามังรายและได้รวบรวมหัวเมืองต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเครือญาติเชื้อสายลวะจักรราช เช่น เมืองเชียงโร เมืองปง เมืองเวียงคำ เชียงเงิน เชียงช้าง เชียงของ ฯลฯ เข้ามาไว้ในอำนาจ ต่อมาพระองค์ได้ขยายอำนาจสู่ดินแดนลุ่มแม่น้ำปิงสามารถยึดเมืองหริภุญชัยได้ หลังจากนั้นพระองค์ย้ายราชธานีมายังบริเวณลุ่มน้ำปิงโดยสร้างเมืองนพศรีนครินทร์ เชียงใหม่ เป็นราชธานี เมื่อ พ.ศ.1839 จากนั้นบทบาทของเมืองเชียงรายเปลี่ยนแปลงเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ในระบอบต่อมา บทบาทเมืองเชียงรายถูกรีดรอนลง เนื่อง

จากก่อกองกบฏแย่งชิงอำนาจจากกษัตริย์เชียงใหม่ โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. 2038-2068) เมืองเชียงรายตั้งอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของพระองค์ จากนั้นอาณาจักรล้านนาก็เริ่มเสื่อมลง เมื่อเกิดสงครามกลางเมืองแย่งชิงอำนาจกันเองมาโดยตลอด ในที่สุดก็เสียเอกราชให้แก่พระเจ้าบุเรงนองกษัตริย์พม่า เมื่อ พ.ศ. 2101 เมืองเชียงรายก็ตกอยู่ใต้อำนาจการปกครองของพม่านานถึง 200 ปี ซึ่งพม่าได้ฟื้นฟูเมืองเชียงแสนเป็นเมืองในการปกครองหัวเมือง

3. สมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน

ต้นพุทธศตวรรษที่ 24 อาณาจักรไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้ทำสงครามกับพม่าหลายเมือง พม่าทำสงครามแพ้หลายครั้งจนบรรดาผู้นำของคนไทยตอนเหนือ เช่น ญาจ่าบ้าน ญาภาวילה ได้ทำการต่อสู้กับพม่าที่เรียกว่า "พินม่าน" ซึ่งผู้นำทั้งสองได้รับการสนับสนุนจากพระเจ้ากรุงธนบุรี เพื่อช่วยกันขับไล่พม่าออกไปจากล้านนาไทย แต่ก็ยังไม่สำเร็จ

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญของอาณาจักรล้านนาไทย ญาภาวילהเป็นผู้มีบทบาทมากในการเกลี้ยกล่อมให้บรรดาเมืองต่าง ๆ ร่วมมือกันต่อสู้กับพม่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงเห็นความสำคัญของอาณาจักรล้านนา จึงทรงโปรดเกล้าฯ สถาปนาญาภาวילהขึ้นเป็นประเทศราชครองเมืองเชียงใหม่ (พ.ศ. 2325-2356) และในปี พ.ศ. 2347 พระเจ้าภาวילה ได้ยกไปตีเมืองเชียงแสนที่พม่าใช้เป็นฐานที่มั่นได้สำเร็จและขับไล่พม่าออกจากเมืองและขณะเดียวกันก็ตัดกำลังพม่าออกทั้งหมด จึงกวาดต้อนผู้คนบริเวณเมืองต่าง ๆ ออกไปทั้งหมด ทำให้เมืองต่าง ๆ กลายเป็นเมืองร้าง ซึ่งรวมทั้งเมืองเชียงรายด้วย

ในปี พ.ศ. 2386 ตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมืองเชียงรายจึงได้รับการฟื้นฟูบูรณะขึ้นอีกครั้ง มีฐานะเป็นเมืองบริวารของเชียงใหม่ โดยมีเจ้าหลวงธรรมลังกาเป็นเจ้าเมืององค์แรก และนับแต่ปี พ.ศ. 2400 เป็นต้นมา มีการก่อสร้างกำแพง นับแต่กำแพงเมืองอิงไปทางทิศตะวันออก และก่อสร้างเรื่อยมานานถึง 17 ปี จึงได้มีการสมโภชเมืองขึ้น

การปกครองเมืองเชียงรายในฐานะเป็นเมืองบริวารของเมืองเชียงใหม่ ประกอบด้วยเชื้อพระวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ที่เรียกว่า "เจ้าชั้น 5 ใบ" ประกอบด้วย เจ้าหลวง พระยาอุปราช พระยาราชวงศ์ พระยาราชบุตร และพระยาบุรีรัตน์ เป็นผู้ปกครอง นอกจากนี้ยังมี "เค้าสนามหลวง" ประกอบด้วย เจ้านายขุนนางชั้นสูง ทำหน้าที่รักษาย่านเมือง เมืองเชียงรายมีเจ้าหลวงและเจ้านายบุตรหลายเชื้อสายราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนปกครองเป็นระยะเวลานานถึง 60 ปี (พ.ศ. 2386-2446) จนมีการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ 5

4. สมัยการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล

ในสมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำเนินนโยบายสร้างความเป็นเอกภาพทางการเมืองให้เกิดขึ้นโดยเฉพาะดินแดนทางภาคเหนือที่มีอาณาเขตติดต่อกับพม่าและลาว ซึ่งเวลานั้นประเทศทั้งสองได้ตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษและฝรั่งเศสตามลำดับแล้ว พระองค์ทรงดำเนินวิเทศนโยบายอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยค่อย ๆ ริดรอนอำนาจของเจ้าผู้ครองนครโดยพยายามไม่ให้เกิดความขัดแย้งในการตั้งอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง นับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2427 จนถึง 2442 ซึ่งเป็นปีที่ได้มีประกาศจัดตั้งมณฑลพายัพ และเป็นการยกเลิกหัวเมืองประเทศราชล้านนาไทย ล้านนาไทยจึงเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรอย่างแท้จริง

เมืองเชียงราย รัฐบาลได้ส่งข้าหลวงมาดูแลตั้งแต่ปี 2436 คือ พ.ต.หลวงภูวนาทนุบาล จนกระทั่งปี พ.ศ. 2453 (9 มิถุนายน ร.ศ. 129) ได้มีประกาศเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ให้รวมเมืองเชียงราย เมืองฝาง เวียงป่าเป้า เมืองพะเยา แม่ใจ ดอกคำใต้ แม่สรวย เชียงคำ เชียงของ ตั้งเป็นหัวเมืองจัตวา เรียกว่า "เมืองเชียงราย" อยู่ในมณฑลพายัพ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีการยกเลิกการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลเมืองเชียงรายจึงมีฐานะเป็น "จังหวัด" มาจนทุกวันนี้¹

ลักษณะทางกายภาพ

1. ที่ตั้งและเขตการปกครอง

จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่เหนือสุดของประเทศ อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 19 องศา 15 ลิปดา ถึง 20 องศา 28 ลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 99 องศา 10 ลิปดา ถึง 100 องศา 38 ลิปดาตะวันออก มีชายแดนติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 ประมาณ 840 กิโลเมตร มีพื้นที่ 11,678 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,298,750 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

¹ หนังสือ งานสมโภชเสาสะตือเมืองและกำแพงเมือง เมืองเชียงราย. 2534.

ทิศเหนือ ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า และสาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทิศตะวันออก ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดลำปางและจังหวัดพะเยา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดเชียงใหม่และสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า

ใน พ.ศ. 2534 จังหวัดเชียงรายประกอบด้วย 12 อำเภอและ 1 กิ่งอำเภอ ได้แก่
อำเภอเมืองเชียงราย เวียงชัย เชียงของ เทิง พาน ป่าแดด แม่จัน เชียงแสน แม่สาย
แม่สรวย เวียงป่าเป้า พญาเม็งราย และกิ่งอำเภอเวียงแก่น ใน พ.ศ. 2535 ได้จัดตั้งกิ่งอำเภอ
เพิ่มขึ้นอีก 2 แห่ง ได้แก่ กิ่งอำเภอชนताल ซึ่งแยกมาจากอำเภอเทิง และกิ่งอำเภอแม่ฟ้าหลวง
ซึ่งแยกมาจากอำเภอแม่จัน อำเภอที่มีพื้นที่มากที่สุดในปัจจุบัน ได้แก่ อำเภอเมืองเชียงราย
รองลงมาอำเภอเวียงป่าเป้า

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.1 การแบ่งเขตการปกครองจังหวัดเชียงราย ปี พ.ศ.2534

ลำดับ ที่	อำเภอ /กิ่งอำเภอ	พื้นที่ (ตร.กม.)	จัดตั้ง เมื่อ พ.ศ.	ระยะห่าง จากจังหวัด (กม.)	ตำบล	หมู่บ้าน	เทศบาล	สาขาภิบาล
1	เมืองเชียงราย	1,621.58	1805	-	18	234	1	1
2	เวียงชัย	522	2522	12	8	86		2
3	เชียงของ	836.85	2453	145	6	63		1
4	เทิง ¹⁾	1,055	2457	64	13	131		3
5	พาน	1,023	2454	46	14	157		1
6	ป่าแดด	333	2514	52	4	55		1
7	แม่จัน ²⁾	1,655.377	2442	20	13	175		4
8	เชียงแสน	554	1881	60	6	52		1
9	แม่สาย	285	2493	63	7	80		2
10	แม่สรวย	1,429	2439	53	6	80		2
11	เวียงป่าเป้า	1,217.15	2450	91	7	68		2
12	พญาเม็งราย	620	2530	48	4	47		-
13	กิ่งอำเภอเวียงแก่น	526	2530	39	4	26		-
ยอดรวมทั้งจังหวัด		11,678			110	1,250	1	20

¹⁾ ปี พ.ศ.2535 จัดตั้งกิ่งอำเภอชนताल โดยแยกจากอำเภอเทิง

²⁾ ปี พ.ศ.2535 จัดตั้งกิ่งอำเภอแม่ฟ้าหลวง โดยแยกจากอำเภอแม่จัน

ที่มา : ที่ทำการปกครอง จังหวัดเชียงราย

2. สภาพภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศจัดอยู่ในประเภทเทือกเขาสูงในทวีปตอนเหนือ (North Continental Highland) มีที่ราบสูงเป็นหย่อม ๆ ในเขตอำเภอแม่สรวย อำเภอเวียงป่าเป้า และอำเภอเชียงของ บริเวณเทือกเขาจะมีชั้นความสูงประมาณ 1,500-2,000 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง และบริเวณที่ราบและหุบเขา จะมีชั้นความสูงประมาณ 350-600 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง บริเวณที่ราบที่มีระดับสูงสุด คือ ที่ราบลุ่มแม่น้ำลาวทางตอนใต้ของอำเภอเวียงป่าเป้า ส่วนบริเวณที่ราบที่มีระดับต่ำสุดคือที่ราบลุ่มน้ำอิง ทางตอนใต้ของอำเภอเชียงของ เฉลี่ยระดับความสูงในพื้นที่ราบประมาณ 394 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง

3. ภูมิอากาศ

จากที่ตั้งของจังหวัด ซึ่งตั้งอยู่เหนือสุดของประเทศ ทำให้ได้รับอิทธิพลจากทะเลได้น้อย ประกอบกับภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาสูงและป่าไม้ จึงทำให้ระดับอุณหภูมิของแต่ละฤดูแตกต่างกันมาก โดยอุณหภูมิสูงสุดในเดือนเมษายน 2534 มีค่าเฉลี่ย 40.0 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิต่ำสุดในเดือนกุมภาพันธ์ 2534 มีค่าเฉลี่ย 8.0 องศาเซลเซียส การแบ่งฤดูต่าง ๆ ตามระยะเวลา ดังนี้

ฤดูร้อน	เริ่มจากประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงประมาณกลางเดือนพฤษภาคม รวมระยะเวลาประมาณ 3 เดือน
ฤดูฝน	เริ่มจากประมาณกลางเดือนพฤษภาคมถึงประมาณกลางเดือนตุลาคม รวมระยะเวลาประมาณ 5 เดือน
ฤดูหนาว	เริ่มจากประมาณกลางเดือนตุลาคมถึงประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์ รวมระยะเวลาประมาณ 4 เดือน

ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ย 1,499.7 มิลลิเมตรต่อปี ปริมาณน้ำฝนจะแปรผันตามระดับความสูงของพื้นที่และลักษณะภูมิประเทศ โดยมีปริมาณน้ำฝนสูงในเขตที่ราบ และลดลงในเขตภูเขาทางภาคตะวันตก มีฝนตกชุกระหว่างเดือนพฤษภาคม-กันยายนโดยมีฝนตกมากที่สุดในเดือนสิงหาคม วัดได้ 445.3 มิลลิเมตร และตกน้อยที่สุดในเดือนกุมภาพันธ์ วัดปริมาณไม่ได้

สำหรับปริมาณความชื้นสัมพัทธ์ โดยเฉลี่ยจะสูงเกือบทั้งปี มีต่ำบ้างในเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน เป็นช่วงฤดูร้อน ในระหว่างฤดูหนาวและฤดูร้อนจะเป็นช่วงฝนตกน้อย และมีอัตราการระเหยของน้ำสูง โดยเฉพาะเดือนเมษายน โดยทั่วไปจะมีอัตราการระเหยของน้ำสูงมาก

4. ทรัพยากรธรรมชาติ

4.1 ป่าไม้

พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดเชียงรายเป็นที่สูงและภูเขา จึงมีเนื้อที่ป่าเป็นจำนวนมากในบริเวณดังกล่าวเช่น อำเภอเวียงป่าเป้า อำเภอแม่สรวย อำเภอแม่จัน และอำเภอเมืองเชียงราย สภาพป่าโดยทั่วไปเป็นป่าดงดิบ ป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง มีพรรณไม้ที่สำคัญทางเศรษฐกิจหลายชนิด เช่น ไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้แดง ไม้มะค่าโมง ไม้ยาง ไม้ตะแบก ไม้ยางไม้เก็ดดำ เป็นต้น

จังหวัดเชียงรายในปีพ.ศ.2531 มีเนื้อที่ป่า 4,344.4 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 37.20 ของเนื้อที่จังหวัด และในปีพ.ศ.2534 เนื้อที่ป่าเหลือเพียง 4,110 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 35.20 ของเนื้อที่จังหวัด เฉลี่ยพื้นที่ลดลงร้อยละ 1.79 ต่อปี

ตารางที่ 3.2 เนื้อที่ป่าของภาคเหนือตอนบน พ.ศ.2531 และ 2534

จังหวัด	เนื้อที่จังหวัด ตาราง กิโลเมตร	เนื้อที่ป่า พ.ศ.2531		เนื้อที่ป่าพ.ศ.2534		การเปลี่ยนแปลง	
		จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%
เชียงราย	11,678.369	4,344.4	37.20	4,110	35.20	234.4	-1.79
เชียงใหม่	20,107.057	15,703.8	78.10	14,741	73.31	962.8	-2.04
แม่ฮ่องสอน	12,681.259	9,251.6	72.95	9,157	72.21	94.6	-0.34
พะเยา	6,335.06	2,785.3	43.97	2,564	40.47	221.3	-2.64
น่าน	11,472.072	5,122.8	44.65	4,971	43.34	151.8	-0.98
แพร่	6,538.598	2,554.0	39.06	2,488	38.05	66	-0.86
ลำพูน	4,505.882	2,550.2	56.59	2,324	51.58	226.2	-2.95
ลำปาง	12,533.961	8,775.0	70.00	8,329	66.45	446	-1.69
ตาก	16,406.650	12,482.0	76.07	12,318	75.08	164	-0.43
ภาคเหนือตอนบน	102,258.9	63,069.1	61.67	61,002	59.65	2,067.1	-1.09

ที่มา : กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

4.2 แหล่งน้ำ

พื้นที่ของจังหวัดเชียงราย รับน้ำจากโครงการชลประทาน และแหล่งน้ำธรรมชาติ มีต้นน้ำเกิดจากภูเขาสูงในจังหวัด จังหวัดใกล้เคียง และต่างประเทศ

1) แหล่งน้ำธรรมชาติ ประกอบด้วย แม่น้ำ ห้วย หนอง บึง แม่น้ำสายสำคัญ 7 สาย ได้แก่ แม่น้ำกก แม่น้ำโขง แม่น้ำอิง แม่น้ำคำ แม่น้ำลาว แม่น้ำสายและแม่น้ำรวก รวมแม่น้ำสายสั้น ๆ อีกหลายสายที่มีต้นกำเนิดในจังหวัด เช่น แม่น้ำลาว แม่น้ำงาว และแม่น้ำสายเล็ก ๆ อีกจำนวนมาก

2) แหล่งน้ำชลประทาน ประกอบด้วย แหล่งน้ำชลประทานขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก นอกจากนี้มีโครงการสูบน้ำด้วยพลังไฟฟ้าของสำนักงานพลังงานแห่งชาติ ที่จัดสร้างขึ้นเพื่อการชลประทาน รวมแหล่งน้ำชลประทานทั้งสิ้น 121 โครงการ

- โครงการชลประทานขนาดใหญ่ เป็นโครงการจัดหาน้ำเพื่อการเกษตร ลักษณะของโครงการเป็นฝายขนาดใหญ่ มีจำนวน 1 โครงการ คือ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่ลาว โดยมีพื้นที่รับน้ำในเขตอำเภอเมืองเชียงราย อำเภอนาน พื้นที่ประมาณ 166,00 ไร่

- โครงการชลประทานขนาดกลาง มีจำนวน 3 โครงการ มีพื้นที่รับน้ำประมาณ 105,000 ไร่ ได้แก่โครงการพัฒนาการเกษตรแม่สาย โครงการฝายชัยสมบัติ และโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยยาว

- โครงการชลประทานขนาดเล็ก ได้แก่ โครงการชลประทานประเภทฝายน้ำล้น อ่างเก็บน้ำ เขื่อนฝาย ซึ่งเป็นโครงการที่สร้างขึ้นโดยหน่วยงานต่าง ๆ และโครงการตามพระราชดำริ ประกอบด้วย อ่างเก็บน้ำ 44 แห่ง ฝายน้ำล้น 42 แห่ง และอื่น ๆ 8 แห่ง ซึ่งในแต่ละโครงการมีพื้นที่รับน้ำเพื่อการเกษตร 130-2,000 ไร่

- โครงการสูบน้ำด้วยพลังไฟฟ้า จังหวัดเชียงรายมีสถานีสูบน้ำด้วยพลังไฟฟ้า 15 สถานีในพื้นที่ 6 อำเภอ มีพื้นที่รับน้ำประมาณ 28,800 ไร่ โดยสูบน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ 5 แห่ง คือ แม่น้ำกก แม่น้ำอิง แม่น้ำลาว แม่น้ำโขง และหนองหลวง

4.3 ทรัพยากรการท่องเที่ยว

1) แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย

จากสภาพภูมิประเทศอันเป็นที่ตั้งของจังหวัดเชียงราย เป็นเทือกเขาสูงสลับกับที่ราบขนาดต่าง ๆ กระจัดกระจายอยู่ทั่วไป จึงทำให้จังหวัดเชียงรายเป็นแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดทางภาคเหนือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความงามของทัศนียภาพโดยทั่วไป นอกจากนี้จังหวัดเชียงรายยังมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน จึงมีทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และศาสนาที่มีลักษณะโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์อยู่มากมาย และเนื่องจากจังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศพม่าและลาว ดังนั้นจึงเป็นที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ซึ่งมีวัฒนธรรมประเพณี เฉพาะอย่างที่ตั้งใจดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวให้ไปเยี่ยมชม แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติและประเภทประวัติศาสตร์ ประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย สามารถแยกประเภทและจัดกลุ่มลำดับความสำคัญตามศักยภาพการพัฒนา ดังนี้

(ก) ประเภทของแหล่งท่องเที่ยว แยกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ได้

แก่

- แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ได้แก่ ถ้ำ ผา น้ำตก น้ำพุร้อน แม่น้ำ โดยมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ สามเหลี่ยมทองคำ แม่น้ำกก แม่น้ำโขง

- แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ ศิลปกรรมและศาสนสถาน แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้มีกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป

- แหล่งท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้แสดงถึงสัญลักษณ์ และกิจกรรมต่าง ๆ ของคนในท้องถิ่น ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และสภาพการดำรงชีวิต ที่สำคัญได้แก่ วัฒนธรรมของชาวเขาบริเวณหมู่บ้านเทอดไทย หมู่บ้านสันติคีรี ดอยแม่สลอง และวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวไทยเหนือ เช่น งานหัตถกรรมพื้นบ้าน งานไหว้สา แม่ฟ้าหลวง งานลอยกระทง เป็นต้น

(ข) ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

จากข้อมูลการสำรวจเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงรายการและพะเยา สามารถจัดกลุ่มลำดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงรายได้ 4 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงสุด ได้แก่ แม่น้ำกกและท่าขี้เหล็ก (แม่สาย) กลุ่มที่ 2 คือกลุ่มท่องเที่ยวที่มีศักยภาพค่อนข้างสูง ส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ได้แก่ สามเหลี่ยมทองคำ หนองบงกาย น้ำตกปุกแง โป่งน้ำร้อน หมู่บ้านเทอดไทย ดอยแม่สลอง วัดพระแก้ว และพระธาตุดอยตุง กลุ่มที่ 3 คือกลุ่มท่องเที่ยวที่มีศักยภาพปานกลาง ส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ ศิลปกรรมและศาสนสถาน ได้แก่ น้ำตกขจรณ์ อนุสาวรีย์พ่อขุนเม็งราย ดอยผาหมี วัดพระสิงห์ พระธาตุจอมทอง กู่พระเจ้าเม็งราย พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เชียงแสน วัดพระธาตุผาเงา และวัดพระธาตุจอมกิตติ

2) ลักษณะการท่องเที่ยว¹

จากการสำรวจสถิติผู้มาเยี่ยมเยือนจังหวัดเชียงราย ปี 2534 พบว่ามีผู้มาเยี่ยมเยือนจำนวน 583,290 คน ลดลงจากปี 2533 ร้อยละ 1.69 เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย 357,750 คน นักทัศนาจรชาวไทย 11,065 คน นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ 210,185 คน นักทัศนาจรชาวต่างประเทศ 4,290 คน เป็นผู้เดินทางมาเองร้อยละ 39.82 มากับบริษัทนำเที่ยวร้อยละ 60.18

สำหรับเรื่องที่พักนักท่องเที่ยวชาวไทย ส่วนใหญ่นักโรงแรม คิดเป็นร้อยละ 57.25 ส่วนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจะพักที่เกสต์เฮ้าส์มากที่สุด คือ ร้อยละ 60.28 แต่ในภาพรวมแล้วส่วนใหญ่จะพักโรงแรมคิดเป็นร้อยละ 49.38 ระยะเวลาพำนักของนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศ เฉลี่ยแล้วใกล้เคียงกัน คือ 3.09 วัน และ 3.25 วัน ตามลำดับ และเฉลี่ยจำนวนครั้งที่มาเยือนในรอบ 1 ปี ของผู้มาเยี่ยมเยือนชาวไทย 3.71 ครั้ง ผู้มาเยี่ยมเยือนชาวต่างประเทศเป็น 1.52 ครั้ง

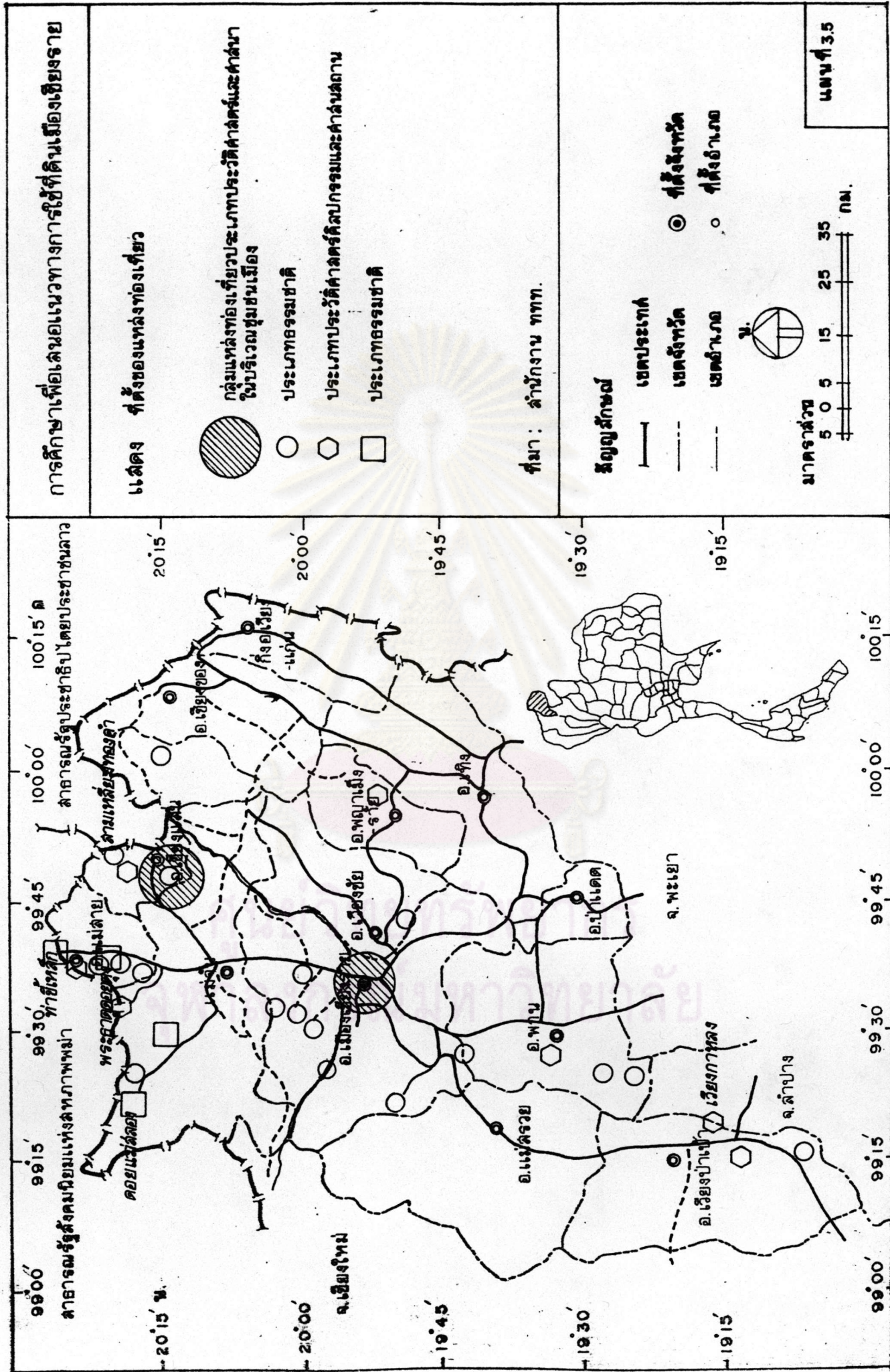
¹ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, รายงานโครงการสำรวจสถิติการท่องเที่ยวภายในประเทศเขตภาคเหนือ, 2535

เกี่ยวกับค่าใช้จ่ายเฉลี่ย นั้น นักท่องเที่ยวชาวไทยประมาณ คนละ 2,446.63 บาทต่อวัน นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศคนละ 2,986.21 บาทต่อวัน สำหรับนักทัศนกรชาวไทย 1,641.65 บาทต่อวัน และนักทัศนกรชาวต่างประเทศ 2,057.60 บาทต่อวัน ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่เป็นค่าซื้อสินค้าและของที่ระลึก

ในการเดินทางมาจังหวัดเชียงราย ผู้มาเยี่ยมเยือนชาวไทย ร้อยละ 51.27 มีจุดประสงค์เพื่อมาท่องเที่ยวและพักผ่อน รองลงมาร้อยละ 26.47 มาทำธุรกิจ ผู้มาเยี่ยมเยือนเหล่านี้ร้อยละ 38.42 เดินทางมาจากภาคเหนือ และร้อยละ 28.46 เดินทางมาจากกรุงเทพมหานคร เป็นชายร้อยละ 64.71 เป็นหญิงร้อยละ 35.29 มีอาชีพประกอบกิจการส่วนตัว ร้อยละ 38.01 และเป็นข้าราชการหรือนักงานรัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 22.04 ส่วนมากมีอายุระหว่าง 25-34 ปี คิดเป็นร้อยละ 30.64

ผู้มาเยี่ยมเยือนชาวต่างประเทศมีจุดประสงค์เพื่อมาท่องเที่ยวและพักผ่อนถึงร้อยละ 72.66 ทัศนกรร้อยละ 14.70 ส่วนใหญ่มาจากยุโรป คิดเป็นร้อยละ 43.48 และมาจากเอเชีย ร้อยละ 38.38 เป็นชายร้อยละ 63.07 เป็นหญิงร้อยละ 36.93 มีอาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัวร้อยละ 24.98 รองลงมาเป็นนักเรียน นักศึกรร้อยละ 19.52

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

กลุ่มลำดับ ความ สำคัญ	ประเภท	สถานที่ท่องเที่ยว	ที่ตั้ง	ศักยภาพ
	ธรรม ประวัติ ศิลป วัฒนธรรม ชาติ ศาสตร์ กรรม ธรรม		อำเภอ กิ่งอำเภอ	
กลุ่ม 3 (ต่อ)	/	วัดพระธาตุผาเงา	เชียงใหม่	
	/	วัดพระธาตุจอมกิติ	เชียงใหม่	
กลุ่ม 4	/	ถ้ำผายาว	พาน	ต่ำ
	/	น้ำตกห้วยแม่ซ้าย	เมือง	
	/	น้ำตกทรายขาว	พาน	
	/	ถ้ำป่อม ถ้ำปลา	แม่สาย	
	/	ถ้ำผาจอม	แม่สาย	
	/	ขุนน้ำนางนอน	แม่สาย	
	/	หนองหลวง	เวียงชัย	
	/	น้ำร้อนบ้านสบโป่ง	เวียงป่าเป้า	
	/	วัดป่าสัก	เชียงใหม่	
	/	วัดพระเจ้าล้านทอง	เชียงใหม่	
	/	วัดเจดีย์หลวง	เชียงใหม่	
	/	คัมภีร์เมืองราย	เมือง	
	/	พระธาตุตอฮเว	แม่สาย	
	/	เวียงกาหลง	เวียงป่าเป้า	
	/	พระธาตุแม่เจดีย์	พาน	

ที่มา : การสำรวจเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชียงรายและพะเยา พ.ศ.2527

ตารางที่ 3.4 จำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทย ต่างประเทศ วันพักเฉลี่ย และรายได้จากการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย ปี พ.ศ.2530-34

ปี พ.ศ.	จำนวนนักท่องเที่ยว	คนไทย	ร้อยละ	ต่างประเทศ	ร้อยละ	วันพักเฉลี่ย		รวม	รายได้จากการท่องเที่ยว (ล้านบาท)
						คนไทย	ต่างประเทศ		
2530	451,176	322,965	71.58	128,211	28.42	2.45	3.24	2.7	-
2531	472,245	303,596	64.29	168,649	35.71	2.50	3.24	2.76	929
2532	515,892	339,096	65.73	176,796	34.27	3.28	3.16	3.24	1,962
2533	593,345	460,477	77.61	232,868	22.39	3.38	3.15	3.49	2,399
2534	583,290	368,815	63.23	214,475	36.77	3.09	3.25	3.19	5,084

หมายเหตุ ปี 2534 เกิดภาวะผิดปกติของเหตุการณ์โลกและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในประเทศ ทำให้นักท่องเที่ยวลดลง

ตารางที่ 3.5 ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อวันของนักท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย

ประเภทของค่าใช้จ่าย	คนไทย (ร้อยละ)	ต่างประเทศ (ร้อยละ)	รวม (ร้อยละ)
ค่าซื้อสินค้าของที่ระลึก	27.34	31.61	29.98
ค่าพาหนะเดินทางในจังหวัด	21.36	10.14	18.12
ค่าที่พัก	17.15	17.43	17.34
ค่าใช้จ่ายบันเทิง	13.08	8.76	10.40
ค่าอาหารและเครื่องดื่ม	9.45	9.14	9.26
อื่น ๆ	6.57	3.25	4.51

ที่มา : รายงานโครงการสำรวจสถิติการท่องเที่ยวภายในประเทศเขตภาคเหนือ ปี 2535 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

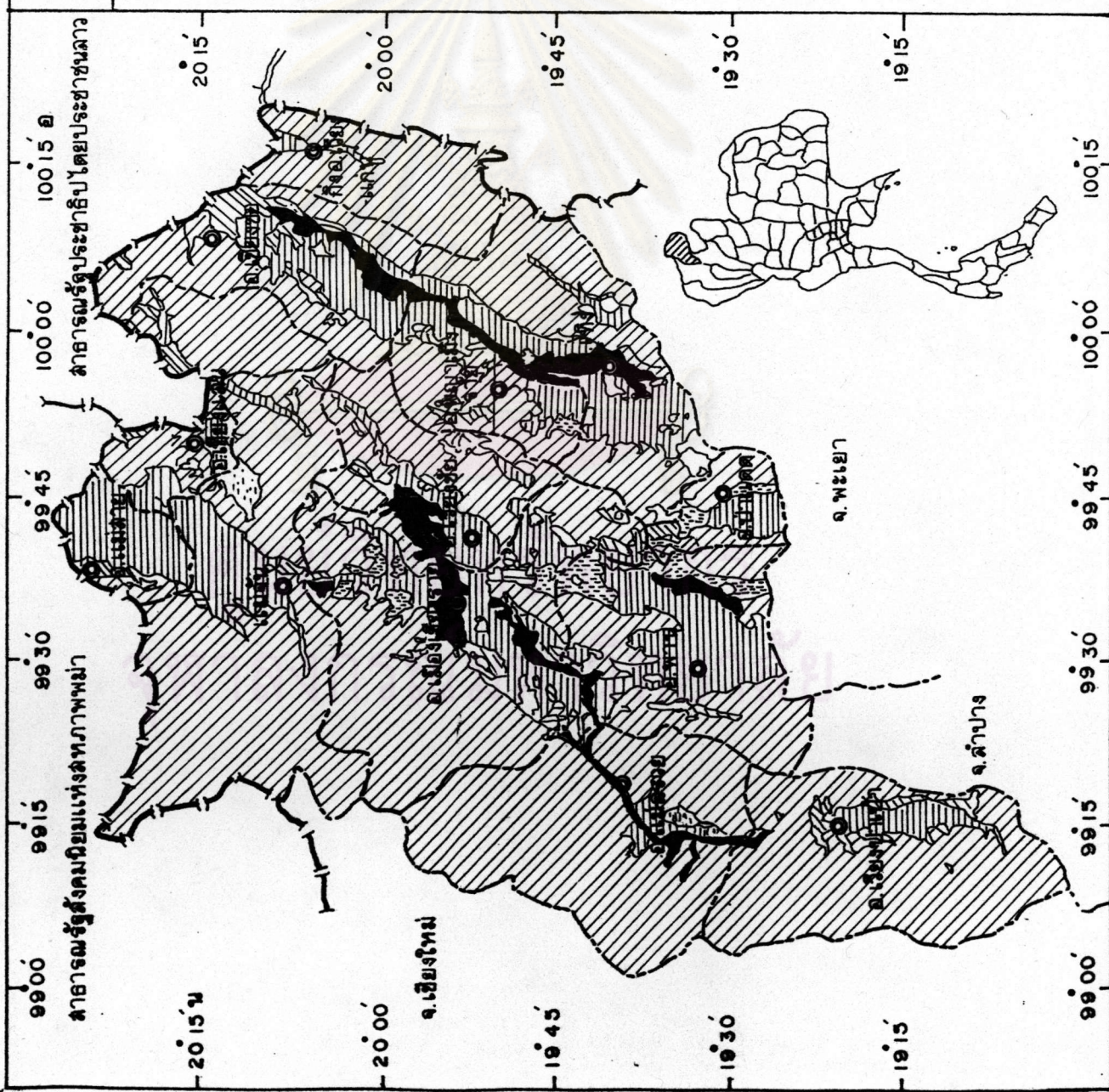
5. การใช้ประโยชน์ที่ดิน

จากสถิติการเกษตรของประเทศไทย ปีเพาะปลูก 2532/33 จังหวัด เชียงรายมีพื้นที่ 7,298,981 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าไม้ 2,715,250 ไร่ พื้นที่ถือครองเกษตร 2,586,230 ไร่ หรือร้อยละ 35.43 ของพื้นที่ทั้งหมด และพื้นที่ไม่ได้จำแนก 1,997,501 ไร่ หรือร้อยละ 27.37 ของพื้นที่ทั้งหมด (พื้นที่ไม่ได้จำแนกเป็นเนื้อที่ที่เหลือจากการหักออกเนื้อที่ป่าไม้ และเนื้อที่ถือครองทำการเกษตร จะเป็นเนื้อที่หนอง บึง สุขาภิบาล เทศบาล ทางรถไฟ ถนน ที่ราชพัสดุ ที่สาธารณประโยชน์ เป็นต้น)

ในการถือครองการเกษตร จำแนกเป็นพื้นที่นา 1,675,699 ไร่หรือร้อยละ 22.96 ของพื้นที่จังหวัด พืชไร่ 528,780 ไร่ หรือร้อยละ 7.24 ของพื้นที่จังหวัด พื้นที่ปลูกไม้ผลไม้ยืนต้น 112,759 ไร่ หรือร้อยละ 1.54 ของพื้นที่จังหวัด สวนผัก และไม้ดอก 55,992 ไร่ หรือร้อยละ 0.77 ของพื้นที่จังหวัด พื้นที่ปศุสัตว์ 9,052 ไร่หรือร้อยละ 0.12 ของพื้นที่จังหวัด เป็นที่อยู่อาศัย 88,389 ไร่ หรือร้อยละ 1.21 ของพื้นที่จังหวัด และพื้นที่รกร้างและอื่น ๆ 115,559 ไร่ หรือร้อยละ 1.58 ของพื้นที่จังหวัด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การศึกษารูปแบบการเปลี่ยนแปลงของแนวทางการใช้ที่ดินบริเวณเมืองเชียงใหม่

- แสดง : การใช้ที่ดิน
- พื้นที่นาข้าว
 - พื้นที่พืชไร่
 - พื้นที่ไม้ยืนต้น
 - พื้นที่ป่า
 - พื้นที่ทุ่งหญ้า
 - พื้นที่แหล่งน้ำ
 - พื้นที่คู่ม
 - พื้นที่น้ำท่วมถึง

ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

- สัญลักษณ์
- เขตประเทศ
 - เขตจังหวัด
 - เขตอำเภอ
 - ที่ตั้งจังหวัด
 - ที่ตั้งอำเภอ

มาตราส่วน 5 0 5 15 25 35 กม.

6. การคมนาคมขนส่ง

การคมนาคมที่สำคัญมี 2 รูปแบบ คือ ทางบกและทางอากาศ ส่วนทางน้ำเป็นลักษณะเส้นทางทางท่องเที่ยวธรรมชาติ

ทางบก ประกอบด้วยทางหลวงแผ่นดินและทางมาตรฐาน รพช.

ทางหลวงแผ่นดินที่เชื่อมจังหวัดเชียงรายกับจังหวัดอื่น ๆ ได้แก่

1) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) จากกรุงเทพฯ ถึงอำเภอเมืองเชียงราย มีระยะทางประมาณ 828 กิโลเมตร เฉพาะที่ผ่านจังหวัดเชียงราย มีความยาว 55 กิโลเมตร และสิ้นสุดเส้นทางหลวงสายนี้ที่ท่าแยกพ่อขุนเม็งราย โดยบรรจบกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 110

2) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 118 (เดิมชื่อทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 109) เริ่มต้นเส้นทางจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 ที่อำเภอเชียงรายไปอำเภอแม่สรวยและบรรจบกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 107 (เชียงใหม่-ฝาง) มีระยะทางในเขตจังหวัดเชียงรายประมาณ 27 กิโลเมตร

3) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 110 เริ่มต้นเส้นทางจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) ในเขตอำเภอเมือง เชื่อมต่ออำเภอแม่จัน อำเภอแม่สาย มีความยาวประมาณ 70 กิโลเมตร

สำหรับทางหลวงแผ่นดินที่มีความสำคัญรอง ๆ ลงมาอีกหลายสายเชื่อมการเดินทางระหว่างตัวเมืองเชียงรายกับอำเภอโดยรอบ มีดังนี้

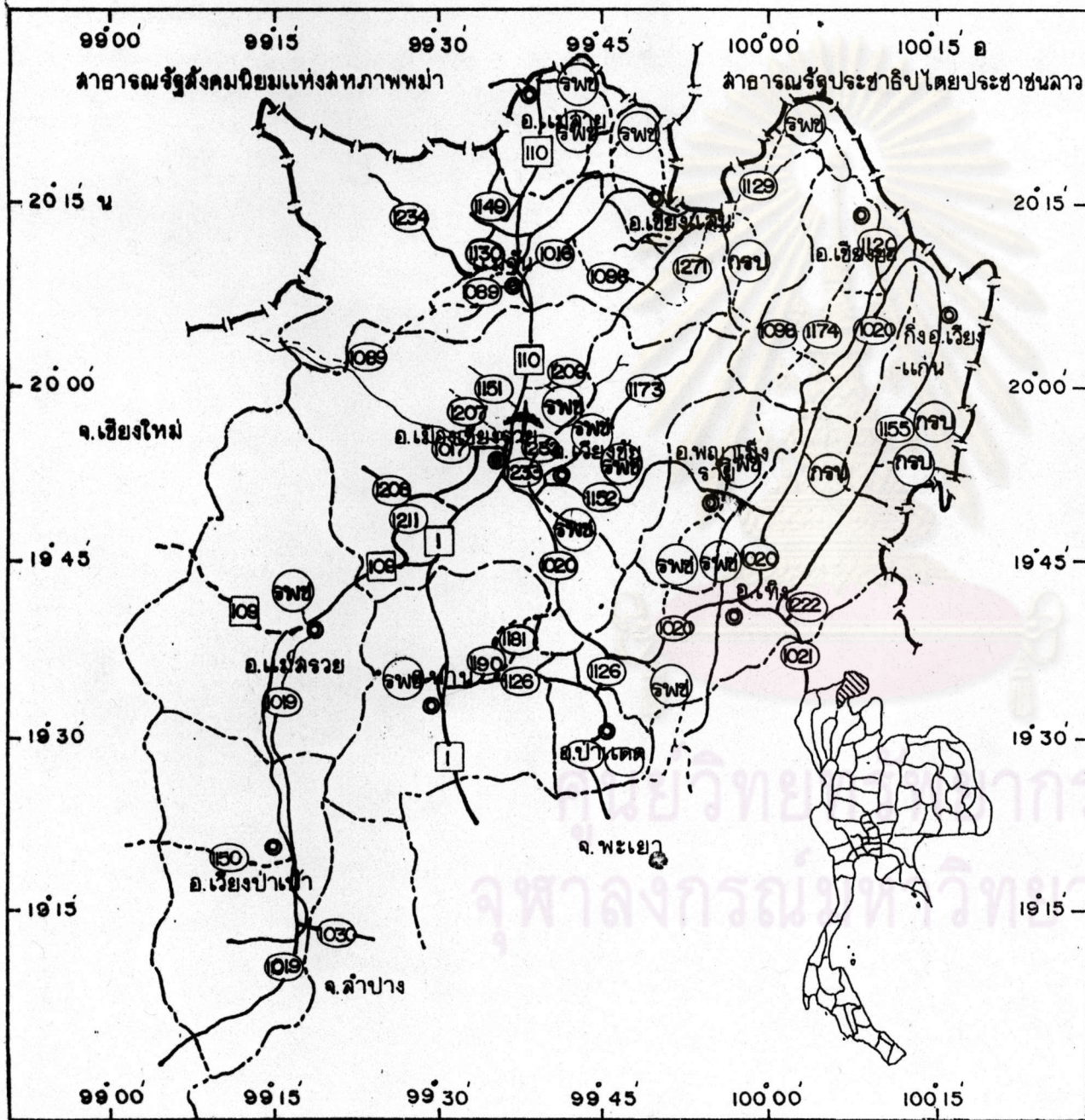
เชียงราย-พาน	ระยะทาง	47 กิโลเมตร
เชียงราย-แม่จัน	ระยะทาง	28 กิโลเมตร
เชียงราย-เชียงแสน	ระยะทาง	60 กิโลเมตร
เชียงราย-เชียงของ	ระยะทาง	145 กิโลเมตร
เชียงราย-เทิง	ระยะทาง	64 กิโลเมตร
เชียงราย-แม่สาย	ระยะทาง	62 กิโลเมตร
เชียงราย-แม่สรวย	ระยะทาง	62 กิโลเมตร

เชียงราย-เวียงป่าเป้า	ระยะทาง	91	กิโลเมตร
เชียงราย-เวียงชัย	ระยะทาง	12	กิโลเมตร
เชียงราย-ป่าแดด	ระยะทาง	50	กิโลเมตร
เชียงราย-พญาเม็งราย	ระยะทาง	48	กิโลเมตร
เชียงราย-กิ่งอำเภอเวียงแก่น	ระยะทาง	149	กิโลเมตร

นอกจากนี้ยังมีทางหลวง รพช. มีความยาวทั้งหมด 1,577 กิโลเมตร แยกเป็นทางมาตรฐาน มี 22 สาย ความยาวประมาณ 984 กิโลเมตร และทางพัฒนาการแบบที่ 1 มี 15 สาย ความยาวประมาณ 593 กิโลเมตร

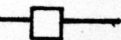
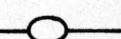

ทางอากาศ จังหวัดเชียงรายมีสนามบินจำนวน 2 แห่ง เป็นสนามบินที่ใช้ในราชการ กองทัพอากาศ 1 แห่ง ตั้งอยู่บริเวณเขตเทศบาลเมืองเชียงราย และสนามบินพาณิชย์ 1 แห่ง ตั้งอยู่บริเวณตำบลบ้านคู้ และตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย ในเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 110 เชียงราย-แม่สาย หลัก กม.ที่ 6+256 เป็นสนามบินพาณิชย์ที่สามารถรองรับเครื่องบินโดยสารขนาดใหญ่ที่บินระหว่างประเทศได้ มีการติดตั้งเครื่องมือสื่อสารและเครื่องช่วยในการเดินอากาศที่มีประสิทธิภาพระบบทันสมัย ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ภายในสนามบินได้มาตรฐานของ I C A O สนามบินสากลของจังหวัดเชียงรายเริ่มเปิดใช้ตั้งแต่วันที่ 17 กรกฎาคม 2535 ทำให้การเดินทางทางอากาศสะดวกสบายขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยว ธุรกิจการค้า ปัจจุบันมีเครื่องบินการบินไทย บินจากกรุงเทพฯ-เชียงราย สัปดาห์ละ 16 เที่ยวบิน จากเชียงใหม่ สัปดาห์ละ 15 เที่ยวบิน

ทางน้ำ ส่วนใหญ่เป็นการท่องเที่ยวตามลำน้ำที่สำคัญของจังหวัด โดยเฉพาะลำน้ำกก ช่วงที่มีความหนาแน่นในด้านการใช้น้ำมากที่สุดของแม่น้ำสายนี้ ได้แก่ บริเวณตั้งแต่ท่าเรือ อำเภอเมืองเชียงราย ถึงท่าตอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการใช้ที่ดินเมืองเชียงราย

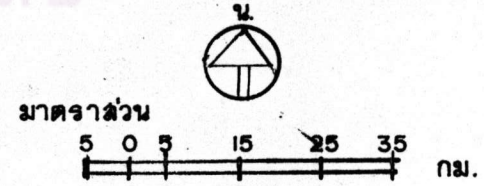
แสดง โครงข่ายคมนาคม พ.ศ. ๒๕๓๐

- ทางหลวงแผ่นดิน
- ทางหลวงจังหวัด
- ทางส่วนราชการอื่น
- ทางลูกรัง
- สนามบิน

ที่มา:

สัญลักษณ์

- เขตประเทศ
- เขตจังหวัด
- เขตอำเภอ
- ที่ตั้งจังหวัด
- ที่ตั้งอำเภอ

แผนที่
3.7

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

1. โครงสร้างทางเศรษฐกิจของภาคเหนือตอนบน

ผลิตภัณฑ์ภาคเหนือตอนบน ปี 2528 มีมูลค่าเท่ากับ 26,288 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 42.05 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาคเหนือ โดยจังหวัดเชียงใหม่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์สูงสุดคือ 8,093.5 ล้านบาท รองลงมาได้แก่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดลำปาง มีมูลค่า 4,3387 และ 3,840.2 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 30.79, 16.50 และ 14.61 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภาค ตามลำดับ

จากมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภาค พบว่ามูลค่าการผลิตในสาขาตติยกรรมมีสัดส่วนสูงสุดคือ ร้อยละ 52.41 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคหรือเท่ากับ 13,778.4 ล้านบาท รองลงมาได้แก่ สัดส่วนการผลิตในสาขาปฐมภูมิ และสาขาตติยกรรม คิดเป็นร้อยละ 29.5 และ 18.44 ตามลำดับ ซึ่งจังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีสัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์สูงสุดในแต่ละสาขาการผลิต คือ สาขาปฐมภูมิ (25.28%) สาขาตติยกรรม (32.71%) และสาขาตติยกรรม (33.18%) จังหวัดเชียงราย เป็นจังหวัดที่มีสัดส่วนมูลค่าการผลิตสาขาปฐมภูมิ (22.23%) สาขาตติยกรรม (15.99%) สูงเป็นอันดับสองรองจากจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนจังหวัดลำปางมีสัดส่วนมูลค่าการผลิตสูงสุดรองจากจังหวัดเชียงใหม่ในสาขาตติยกรรม (20.39%)

ผลิตภัณฑ์ภาคเหนือตอนบน ปี 2532 มีมูลค่าเพิ่มขึ้นเป็น 34,785.7 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 53.87 ของผลิตภัณฑ์ภาคเหนือ หรือเพิ่มขึ้นจากปี 2528 11.82 % ซึ่งจังหวัดเชียงใหม่ยังคงเป็นจังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์สูงสุดคือ 11,230.8 ล้านบาท รองลงมาได้แก่จังหวัดเชียงรายและลำปาง มีมูลค่าเท่ากับ 6,072.9 และ 4,711.2 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 32.29, 14.46 และ 13.54 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภาค ตามลำดับ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม พบว่า มูลค่าการผลิตในสาขาทฤษฎี มีสัดส่วนสูงสุด คือ ร้อยละ 54.66 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม รองลงมาได้แก่ สัดส่วนการผลิตในสาขาประมงและสาขาทฤษฎี คิดเป็นร้อยละ 29.01 และ 16.33 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภาค ตามลำดับ โดยที่จังหวัด เชียงใหม่ เป็นจังหวัดที่มีสัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์สูงสุดในแต่ละสาขาการผลิต คือ สาขาประมง (24.93%) ทฤษฎี (36.04%) และตฤษฎี (35.02%) จังหวัด เชียงราย เป็นจังหวัดที่มีสัดส่วนผลิตภัณฑ์ในสาขาประมง (24.91%) และตฤษฎี (15.83%) สูงเป็นอันดับสองรองจากจังหวัด เชียงใหม่ ส่วนจังหวัดลำปางยังคงเป็นจังหวัดที่มีสัดส่วนมูลค่าการผลิตรองจากจังหวัด เชียงใหม่ในสาขาทฤษฎี (20.48%)

2. โครงสร้างการผลิตและการเปลี่ยนแปลงของภาคเหนือตอนบน

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิต ระหว่างปี 2528 - 2532 สามารถพิจารณาถึงทิศทางการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตของจังหวัด ว่ามีทิศทางมุ่งไปสู่การผลิตในภาคใด สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มเปลี่ยนแปลงโครงสร้างไปในทิศทางการค้าและบริการ เป็นจังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนการค้าและบริการเพิ่มมากขึ้น โดยลดสัดส่วนทางภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม มีจำนวน 3 จังหวัด คือ เชียงใหม่ แพร่ ลำปาง

กลุ่มที่ 2 กลุ่มเปลี่ยนแปลงโครงสร้างไปในทิศทางเกษตรกรรม เป็นกลุ่มจังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนภาคเกษตรกรรมเพิ่มมากขึ้น และลดสัดส่วนภาคการค้าและบริการและอุตสาหกรรมลง มีจำนวน 2 จังหวัด คือ เชียงรายและพะเยา

กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่เปลี่ยนแปลงโครงสร้างไปในทิศทางเกษตรกรรม การค้าและบริการ เป็นกลุ่มจังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนภาคเกษตรกรรมและการค้าและบริการเพิ่มมากขึ้นและลดภาคอุตสาหกรรมลง มี 1 จังหวัด คือ จังหวัดตาก

กลุ่มที่ 4 กลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างไปในทิศทางอุตสาหกรรม การค้าและบริการ เป็นกลุ่มจังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนภาคอุตสาหกรรมและการค้าบริการเพิ่มมากขึ้นและลดภาคเกษตรกรรมลง มี 3 จังหวัด คือ แม่ฮ่องสอน ลำพูน และน่าน

3. โครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงราย

ในปี 2528 จังหวัดเชียงรายมีความสามารถในการผลิตภัณฑ์ของจังหวัดมีมูลค่า 4,338.7 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 16.50 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของอนุภาคสูงเป็นอันดับสองรองจากจังหวัดเชียงใหม่ สำหรับมูลค่าการผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดนั้นได้มาจากการผลิตภัณฑ์ภาคการค้าและบริการ (ตติยภูมิ) สูงที่สุด มีมูลค่า 2,204.2 ล้านบาท รองลงมาได้แก่ภาคเกษตรกรรม (ปฐมภูมิ) และภาคอุตสาหกรรม (ทุติยภูมิ) หรือคิดเป็นร้อยละ 50.80, 39.27 และ 9.93 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด

จากมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด พบว่า สาขาการผลิตที่ทำรายได้หลักของจังหวัดมาจากการผลิตสาขาการบริการสูงที่สุด มีมูลค่า 1,265.1 ล้านบาท รองลงมาได้แก่ สาขาการค้าส่งและค้าปลีก และการบริการ คิดเป็นร้อยละ 29.16, 19.36 และ 11.42 ของสาขาการผลิตจังหวัดตามลำดับ

ในปี 2532 ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเชียงรายมีมูลค่า 6,072.9 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 17.29 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของอนุภาค ซึ่งยังสูงเป็นอันดับสองรองจากจังหวัดเชียงใหม่ สำหรับรายได้หลักของจังหวัดยังคงมาจากสาขาการผลิตเช่นเดียวกับปี 2528 โดยมาจากสาขาการบริการมีมูลค่า 1,921.9 ล้านบาท รองลงมาได้แก่ การค้าส่งและค้าปลีก และบริการ คิดเป็นร้อยละ 31.65, 20.39 และ 11.05 ของสาขาการผลิตจังหวัด ตามลำดับ

สำหรับอัตราการเจริญเติบโตของสาขาการผลิตในช่วงปี 2528-2532 พบว่า มูลค่าการผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเชียงราย มีการขยายตัวในอัตราร้อยละ 9.99 ต่อปี ซึ่งสูงกว่าอัตราการขยายตัวของอนุภาค คือ ร้อยละ 8.08 ต่อปี สาขาการผลิตของจังหวัดที่มีการผลิตขยายตัวสูงได้แก่ สาขาการธนาคาร ประกันภัย และธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ สาขาการไฟฟ้าและการประปา และสาขาปลัศต์ว โดยม้อตราเพิ่มร้อยละ 31.92, 21.70 และ 15.15 ต่อปี ตามลำดับ แม้ว่าสาขาการผลิตดังกล่าวม้อตราการขยายตัวสูงก็ตาม แต่ในการผลิตยังมีมูลค่าต่ำ คือ 84.4, 50.4 และ 212.6 ล้านบาท ในปี 2527 หรือ คิดเป็นร้อยละ 1.95, 1.16 และ 4.9 ของผลิตภัณฑ์จังหวัดตามลำดับ และเพิ่มเป็น 192.2, 94.2 และ 341.6 ล้านบาทในปี 2532 หรือคิดเป็นร้อยละ 3.16, 1.55 และ 5.62 ของผลิตภัณฑ์จังหวัดตามลำดับ ส่วนสาขาการผลิตที่ลดลงได้แก่ สาขาป่าไม้ ลดลงในอัตราร้อยละ 6.84 ต่อปี เนื่องจากทางการได้ประกาศยกเลิกสัมปทานป่าไม้ทั่วประเทศในปี 2532

ตารางที่ 3.6 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมตามสาขาการผลิตของจังหวัดในภาคเหนือตอนบน

พ.ศ. 2528 ตามราคาคงที่ 2515

หน่วย : ล้านบาท

จังหวัด	สาขา ปฐมนุฎิ	ร้อยละ	สาขา ทติยณุมิ	ร้อยละ	สาขา ตติยณุมิ	ร้อยละ	รวม	ร้อยละ	รายได้ ประชากร ต่อหัว
1. เชียงใหม่	1,937.3	25.28	1,584.7	32.71	4,571.5	33.18	8,093.5	30.79	15,700
2. เชียงราย	1,703.8	22.23	430.7	8.89	2,204.2	15.99	4,338.7	16.50	10,477
3. ลำปาง	725.8	9.47	987.9	20.39	2,126.5	15.43	3,840.2	14.61	15,367
4. ตาก	443.4	5.78	914.1	18.86	795.5	5.77	2,153.0	8.19	15,802
5. แพร่	563.4	7.35	284.6	5.87	1,107.1	8.04	1,955.1	7.44	10,900
6. ลำพูน	725.4	9.47	200.5	4.13	850.9	6.18	1,776.8	6.76	10,254
7. พะเยา	632.5	8.25	191.2	3.95	922.6	6.70	1,746.3	6.64	8,825
8. น่าน	606.5	7.92	133.7	2.76	872.5	6.33	1,612.7	6.13	9,359
9. แม่ฮ่องสอน	325.7	4.25	118.4	2.44	327.6	2.38	771.7	2.94	12,976
ภาคเหนือตอนบน	7,663.8	100	4,845.8	100	13,778.4	100	26,288.0	100	12,733
ร้อยละ	29.15		18.43		52.41		100		

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ 3.7 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมตามสาขาการผลิตของจังหวัดในภาคเหนือตอนบน
พ.ศ. 2532 ตามราคาคงที่ 2515

หน่วย : ล้านบาท

จังหวัด	สาขา ปฐมนิคม	ร้อยละ	สาขา กสิกรรม	ร้อยละ	สาขา อุตสาหกรรม	ร้อยละ	รวม	ร้อยละ	รายได้ ประชากร ต่อหัว
1. เชียงใหม่	2,516.1	24.93	2,047.0	36.04	6,667.7	35.02	11,230.8	32.29	24,727
2. เชียงราย	2,513.2	24.91	545.8	9.61	3,013.9	15.83	6,072.9	17.46	16,928
3. ลำปาง	863.9	8.56	1,158.1	20.48	2,689.2	14.12	4,711.2	13.54	21,039
4. ตาก	809.6	8.02	686.7	12.09	1,108.1	5.82	2,604.4	7.49	22,934
5. แพร่	619.1	6.13	341.2	6.01	1,512.8	7.94	2,446.1	7.03	14,373
6. ลำพูน	791.3	7.84	331.9	5.84	1,147.4	6.03	2,270.6	6.53	15,861
7. พะเยา	990.8	9.82	226.9	3.99	1,260.9	6.62	2,478.6	7.12	14,044
8. น่าน	712.0	7.06	184.2	3.24	1,164.1	6.11	2,060.3	5.92	13,338
9. แม่ฮ่องสอน	275	2.73	158.2	2.79	477.3	2.51	910.8	2.62	16,296
ภาคเหนือตอนบน	10,091.3	100	5,680.0	100	19,014.4	100	34,785.7	100	18,833
ร้อยละ	29.01		16.33		54.66		100		

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ 3.8 การเปลี่ยนแปลงมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาคเหนือตอนบนปี 2528, 2532
ตามราคาคงที่ 2515

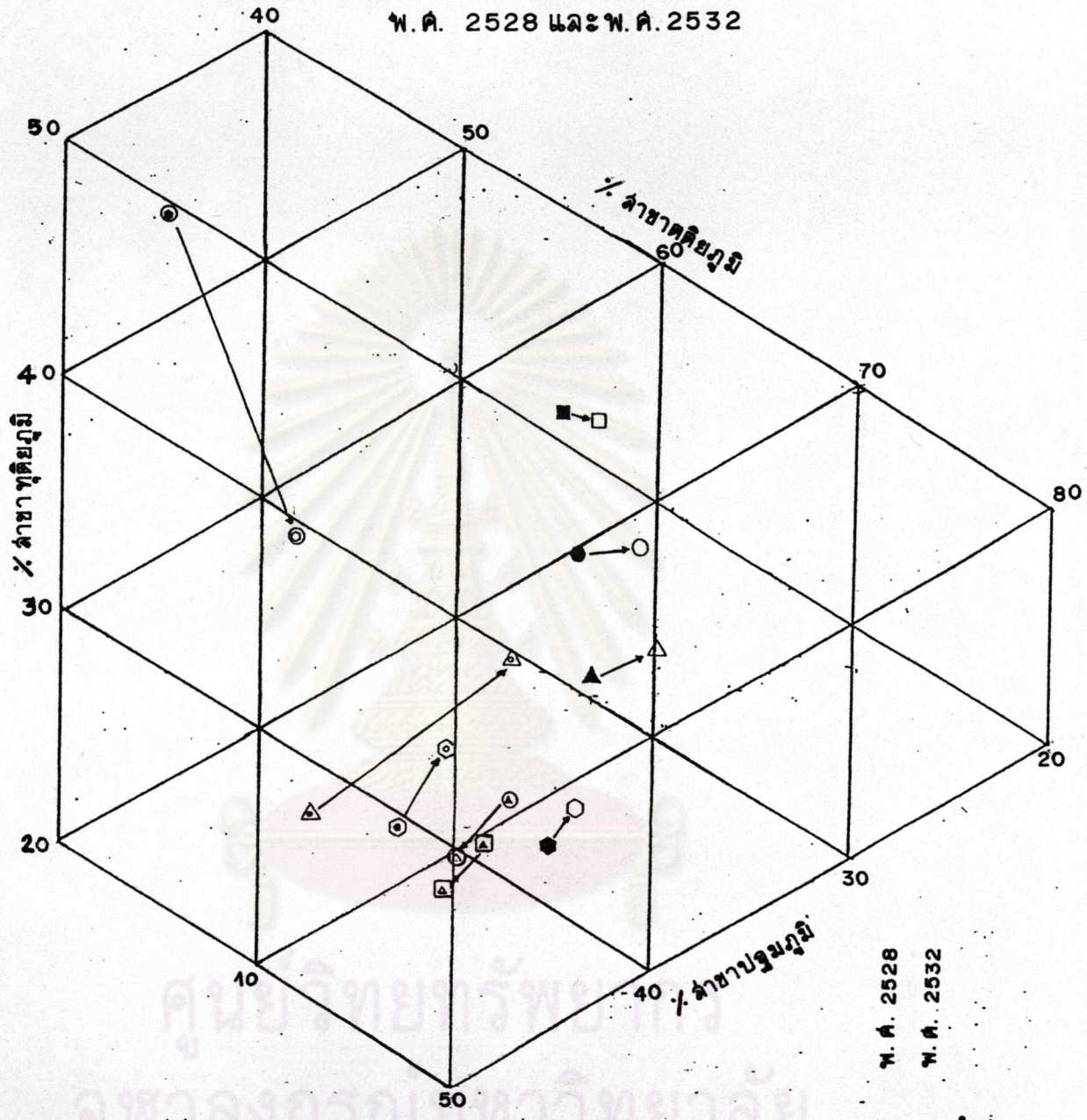
หน่วย : ล้านบาท

สาขาการผลิต	เชียงใหม่	เชียงราย	แม่ฮ่องสอน	ลำพูน	พะเยา	น่าน	แพร่	ลำปาง	ตาก	อนภาค
ภาคเกษตรกรรม (ปฐมภูมิ)										
พ.ศ. 2528	1,937.3	1,703.8	325.7	725.4	632.5	606.5	563.4	725.8	443.4	7,663.8
พ.ศ. 2532	2,516.1	2,513.2	275.3	791.3	990.8	712.0	619.1	863.9	809.6	10,091.3
การเปลี่ยนแปลงมูลค่า อัตราเพิ่มต่อปี	578.8 7.47	809.4 11.88	-50.4 -3.87	65.9 2.27	358.3 14.16	105.5 4.35	55.7 2.47	138.1 4.76	366.2 20.65	2,427.5 7.92
ภาคอุตสาหกรรม (ทุติยภูมิ)										
พ.ศ. 2528	1,584.7	430.7	118.4	200.5	191.2	133.7	284.6	987.9	914.1	4,845.8
พ.ศ. 2532	2,047.0	545.8	158.2	331.9	226.9	184.2	341.2	1,158.1	686.7	5,680.0
การเปลี่ยนแปลงมูลค่า อัตราเพิ่มต่อปี	462.3 7.29	115.1 6.68	39.8 8.40	131.4 16.39	35.7 4.67	50.5 9.44	56.6 4.97	170.2 4.31	-227.4 -6.22	834.2 4.30
ภาคการค้าและบริการ (ตติยภูมิ)										
พ.ศ. 2528	4,571.5	2,204.2	327.6	850.9	922.6	872.5	1,107.1	2,126.5	795.5	13,778.4
พ.ศ. 2532	6,667.7	3,013.9	477.3	1,147.4	1,260.9	1,164.1	1,512.8	2,689.2	1,108.1	19,041.4
การเปลี่ยนแปลงมูลค่า อัตราเพิ่มต่อปี	2,096.2 11.46	809.7 9.18	149.7 11.43	296.5 8.71	338.3 9.17	291.6 8.36	405.7 9.16	562.7 6.62	312.6 9.83	5,263.0 9.55
มูลค่าผลิตภัณฑ์รวม										
พ.ศ. 2528	8,093.5	4,338.7	771.7	1,776.8	1,746.3	1,612.7	1,955.1	3,840.2	2,153.0	26,288.0
พ.ศ. 2532	11,230.8	6,072.9	910.8	2,270.6	2,478.6	2,060.3	2,473.1	4,711.2	2,604.4	34,812.7
การเปลี่ยนแปลงมูลค่า อัตราเพิ่มต่อปี	3,137.3 9.69	1,734.2 9.99	139.1 4.51	493.8 6.95	732.3 10.48	447.6 6.94	518.0 6.62	871.0 5.67	451.4 5.24	8,524.7 8.11

ที่มา : กองบัญชีรายได้ประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนภูมิ 3.1 โครงสร้างการผลิตและการเปลี่ยนแปลง
ของจังหวัดในอนุภาคเหนือตอนบน

พ.ศ. 2528 และพ.ศ. 2532

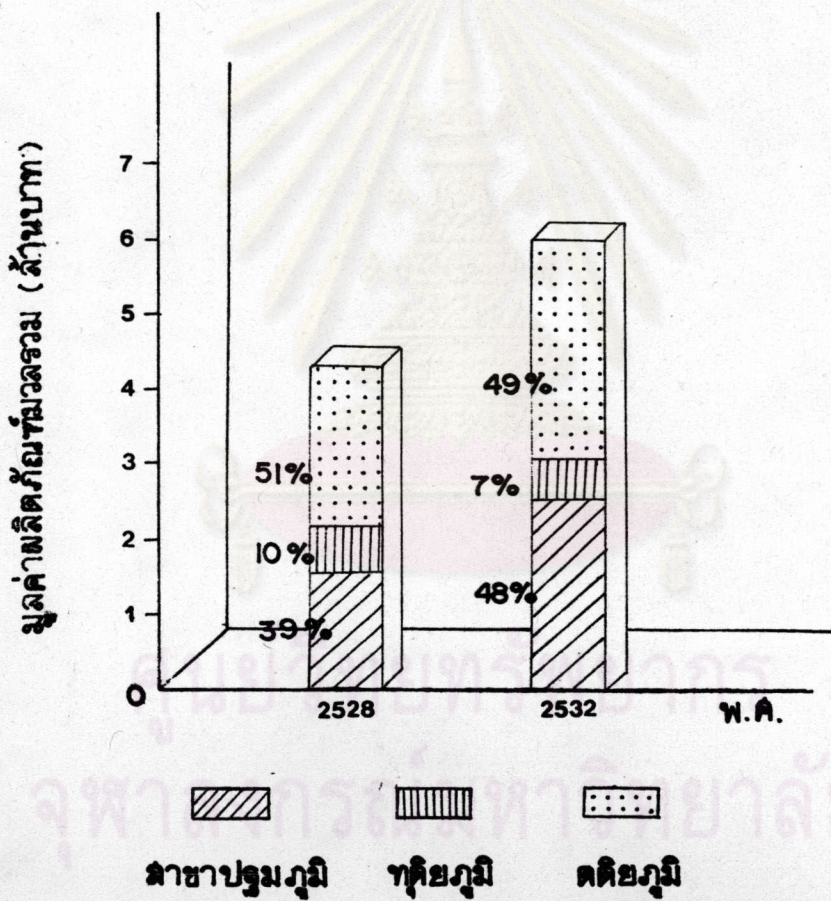

ตุตาราง 3.6 ประกอบ

- พ.ศ. 2528
- พ.ศ. 2532
- □ ลำปาง
- ○ เชียงใหม่
- ▲ △ แพร่
- ◆ ○ น่าน
- ◎ ○ ตาก
- △ △ แม่ฮ่องสอน
- ◎ ○ พะเยา
- □ เชียงราย
- ◎ ○ ลำพูน

แผนภูมิ 3.2 เปรียบเทียบมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดเชียงราย

ปี พ.ศ. 2528 และ 2532

ตารางที่ 3.9 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม และการเปลี่ยนแปลงมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม จังหวัดเชียงราย
จำแนกตามสาขาการผลิต พ.ศ. 2528, 2532 (ตามราคาคงที่ 2515)

สาขาการผลิต	มูลค่าผลิตภัณฑ์				การเปลี่ยนแปลงมูลค่าผลิตภัณฑ์			
	พ.ศ. 2528	%	พ.ศ. 2532	%	จำนวน	R%	A%	R เลี้ยวต่อ
1. ภาคเกษตรกรรม (ปฐมภูมิ)	1,703.80	39.27	2,513.20	41.38	809.40	47.51	46.68	11.88
1.1 กสิกรรม	1,265.10	29.16	1,921.90	31.65	656.80	51.92	37.87	12.98
1.2 ปศุสัตว์	212.60	4.90	341.60	5.62	129.00	60.68	7.44	15.17
1.3 ประมง	4.00	0.09	6.40	0.11	2.40	60.00	0.14	15.00
1.4 ป่าไม้	11.10	0.26	8.10	0.13	-3.0	-27.03	-0.17	-6.76
1.5 บริการทางการเกษตร	40.70	0.94	46.90	0.77	6.20	15.23	0.36	3.81
1.6 การแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตร	170.30	3.92	188.30	3.10	18.00	10.57	1.04	2.64
2. ภาคอุตสาหกรรม (ทุติยภูมิ)	430.70	9.93	545.80	8.99	115.10	26.72	6.63	6.68
2.1 เหมืองแร่และขุดหิน	64.60	1.49	65.00	1.07	0.40	0.62	0.02	0.16
2.2 อุตสาหกรรม	158.60	3.66	160.30	2.64	1.70	1.07	0.09	0.27
2.3 การก่อสร้าง	157.10	3.62	226.30	3.73	69.20	44.05	3.99	11.01
2.4 การไฟฟ้าและประปา	50.40	1.16	94.20	1.55	43.80	86.90	2.53	21.73
3. ภาคบริการ (ตติยภูมิ)	2,204.20	50.80	3,013.90	49.63	809.70	36.73	46.69	9.18
3.1 การคมนาคมขนส่ง	227.20	5.24	297.90	4.91	70.70	31.12	4.08	7.78
3.2 การค้าส่งและค้าปลีก	840.10	19.36	1,238.00	20.39	397.90	47.36	22.94	11.84
3.3 การธนาคาร ประกันภัย และธุรกิจอสังหาริมทรัพย์	84.40	1.95	192.20	3.16	107.80	127.73	6.22	31.93
3.4 ที่อยู่อาศัย	299.40	6.90	344.40	5.67	45.00	15.03	2.59	3.76
3.5 การบริหารราชการ	257.30	5.93	270.50	4.45	13.20	5.13	0.76	1.28
3.6 การบริการ	495.80	11.42	670.90	11.05	175.10	35.32	10.10	8.83
ผลิตภัณฑ์มวลรวม	4,338.70	100.00	6,072.90	100.00	1,734.2	39.97	100.00	9.99

ที่มา : กองบัญชีรายได้ประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ลักษณะประชากร

1. ขนาดและการกระจายตัวประชากร

ในปี พ.ศ. 2529 จังหวัดเชียงรายมีประชากรจำนวน 987,383 คนและเพิ่มขึ้นเป็น 1,048,299 คน ในปี พ.ศ. 2534 มีอัตราเพิ่มร้อยละ 1.2 ต่อปี อำเภอที่มีประชากรมากที่สุด ได้แก่อำเภอเมือง พ.ศ. 2529 มีประชากร 199,038 คน หรือร้อยละ 20.16 ของประชากรจังหวัด และปี พ.ศ. 2534 มีประชากร 206,598 คน หรือร้อยละ 19.71 ของประชากรจังหวัด มีอัตราเพิ่มร้อยละ 0.75 ต่อปี รองลงมาได้แก่อำเภอนาน อำเภอม่อนแจ่ม และอำเภอเทิง คิดเป็นร้อยละ 13.23, 12.11 และ 12.26 ตามลำดับ อำเภอที่มีประชากรน้อยที่สุด คือ กิ่งอำเภอเวียงแก่น ซึ่งแยกจากอำเภอเชียงของ เมื่อ ปี พ.ศ. 2530 ประชากร 13,933 คน และ พ.ศ. 2534 มีประชากร 20,899 คน หรือร้อยละ 1.99 ของประชากรจังหวัด

ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน ส่วนใหญ่อยู่หนาแน่นในบริเวณตอนกลางของจังหวัด ตามถนนสายหลักและแหล่งเกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ในเขตอำเภอนาน แม่สรวย เมืองเชียงราย เวียงชัย แม่จัน แม่สาย และบริเวณที่ราบอำเภอเทิง และมีประชากรเป็นชนกลุ่มน้อย ส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่ามูเซอ อีก้อ มั่ว และกะเหรี่ยง ซึ่งอาศัยอยู่ที่ราบสูงภูเขาและที่ราบเชิงเขา ในอำเภอม่อนแจ่ม แม่สรวย และเมืองเชียงราย และเชียงของ

2. การกระจายตัวของประชากรเมือง (ประชากรในเขตเทศบาลและสุขาภิบาล)

ปี พ.ศ. 2529 จังหวัดเชียงรายมีประชากรเมือง 209,419 คนหรือร้อยละ 21.21 ของประชากรจังหวัด และเพิ่มขึ้นเป็น 216,284 คนในปี พ.ศ. 2534 หรือร้อยละ 20.63 ของประชากรจังหวัด โดยมีอัตราเพิ่มร้อยละ 0.66 ต่อปี มีชุมชนเมืองทั้งสิ้น 21 แห่ง ประกอบด้วยเทศบาลเมือง 1 แห่ง และสุขาภิบาล 20 แห่ง ประชากรส่วนใหญ่มีขนาด 6,000-10,000 คน มี 10 แห่ง รองลงมาน้อยกว่า 6,000 คน มี 6 แห่ง ขนาด 10,000-30,000 คน มี 4 แห่ง และมากกว่า 30,000 คน มี 1 แห่ง คือเทศบาลเมืองเชียงราย

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของประชากรเมือง อยู่ตามเส้นทางหลวงสายหลัก ดังนี้

- 1) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (พหลโยธิน) ได้แก่ สุกขาภิบาลเมืองพาน สุกขาภิบาลแม่ลาว และเทศบาลเมืองเชียงราย
- 2) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 110 ได้แก่ สุกขาภิบาลแม่จัน สุกขาภิบาลแม่คำ สุกขาภิบาลห้วยไคร้ และสุกขาภิบาลแม่สาย
- 3) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1016 ได้แก่ สุกขาภิบาลสันทราย สุกขาภิบาลจันจว้า และสุกขาภิบาลเวียงเชียงแสน
- 4) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1019 ได้แก่ สุกขาภิบาลแม่ชะจวน สุกขาภิบาลเวียงป่าเป้า สุกขาภิบาลศรีถ้อย และสุกขาภิบาลแม่สรวย
- 5) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1233 ได้แก่ สุกขาภิบาลเวียงชัย
- 6) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1020 ได้แก่ สุกขาภิบาลบ้านปล้อง สุกขาภิบาลเวียงเทิง สุกขาภิบาลบ้านต้า สุกขาภิบาลเวียงเชียงของ
- 7) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1133 ได้แก่ สุกขาภิบาลป่าแดด

3. ความหนาแน่นของประชากร

ในปี พ.ศ. 2529 จังหวัดเชียงรายมีความหนาแน่นของประชากร ประมาณ 84 คนต่อตารางกิโลเมตร และเพิ่มขึ้นเป็น 89 คนต่อตารางกิโลเมตร พ.ศ. 2534 อำเภอที่มีความหนาแน่นมากที่สุด ได้แก่ อำเภอแม่สาย พ.ศ. 2529 มีความหนาแน่นของประชากรประมาณ 231 คนต่อตารางกิโลเมตร และเพิ่มขึ้นเป็น 236 คนต่อตารางกิโลเมตร ปี พ.ศ. 2534 รองลงมาได้แก่อำเภอเวียงชัย 140 คนต่อตารางกิโลเมตร อำเภอพาน 135 คนต่อตารางกิโลเมตร และอำเภอเมืองเชียงราย 127 คนต่อตารางกิโลเมตร อำเภอที่มีความหนาแน่นน้อยที่สุด ได้แก่ อำเภอแม่สรวย และกิ่งอำเภอเวียงแก่น มีความหนาแน่นของประชากรเท่ากันคือ 39 คนต่อตารางกิโลเมตร

3.1 ความหนาแน่นของประชากรเมือง

ในปี พ.ศ. 2529 จังหวัดเชียงรายมีความหนาแน่นของประชากรเมืองประมาณ 1,805 คนต่อตารางกิโลเมตร และเพิ่มขึ้นเป็น 1,864 คนต่อตารางกิโลเมตร ในปี พ.ศ. 2534 ชุมชนที่มีความหนาแน่นประชากรมากที่สุด ได้แก่ สุขาภิบาลเมืองพาน พ.ศ. 2529 มีความหนาแน่นประชากร 7,949 คนต่อตารางกิโลเมตร และลดลงเหลือ 7,797 คนต่อตารางกิโลเมตร ปี พ.ศ. 2534 รองลงมาได้แก่สุขาภิบาลแม่สาย ความหนาแน่นประชากร 5,161 คนต่อตารางกิโลเมตร สุขาภิบาลเวียงเชียงของความหนาแน่นประชากร 4,490 คนต่อตารางกิโลเมตร สุขาภิบาลแม่สรวยความหนาแน่นประชากร 4,156 คนต่อตารางกิโลเมตร และเทศบาลเมืองเชียงรายความหนาแน่นประชากร 3,311 คนต่อตารางกิโลเมตร ชุมชนที่มีความหนาแน่นน้อยที่สุด คือ สุขาภิบาลบ้านต้า มีความหนาแน่นประชากร 616 คนต่อตารางกิโลเมตร

4. การเปลี่ยนแปลงประชากร

การเปลี่ยนแปลงประชากรของจังหวัดเชียงรายในช่วง 5 ปี คือ ระหว่าง พ.ศ. 2529-2534 พบว่า มีประชากรเพิ่มขึ้น 60,916 คน มีอัตราเพิ่มร้อยละ 1.2 ต่อปี ในช่วงเวลาดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงเขตการปกครองตั้งที่กล่าวมาข้างต้น จึงมีผลทำให้ประชากรของอำเภอเชียงของลดลง ในอัตราลดลงร้อยละ 3.08 ต่อปี สำหรับอำเภอที่มีอัตราเพิ่มสูงที่สุด คือ อำเภอแม่สรวย มีอัตราเพิ่มร้อยละ 3.09 ต่อปี รองลงมาได้แก่ อำเภอแม่จัน อำเภอพญาเม็งราย และอำเภอเวียงป่าเป้า มีอัตราเพิ่มร้อยละ 2.44, 1.11 และ 1.10 ต่อปี ตามลำดับ อำเภอที่มีอัตราเพิ่มน้อยที่สุด ได้แก่ อำเภอพาน และอำเภอแม่สาย มีอัตราเพิ่มเท่ากัน คือ 0.41 % ต่อปี

4.1 การเปลี่ยนแปลงประชากรเมือง

การเปลี่ยนแปลงประชากรเมืองของจังหวัดเชียงราย ระหว่างปี พ.ศ. 2529-2534 พบว่า มีประชากรเมืองเพิ่มขึ้น 6,865 คน มีอัตราเพิ่มร้อยละ 0.64 ต่อปี ชุมชนที่มีอัตราเพิ่มสูงที่สุด ได้แก่ สุขาภิบาลห้วยไคร้ อัตราเพิ่มร้อยละ 7.86 ต่อปี รองลงมา ได้แก่ สุขาภิบาลศรีถ้อย สุขาภิบาลแม่สรวย และสุขาภิบาลบ้านเหล่า มีอัตราเพิ่ม 5.65, 5.54 และ 4.11 % ต่อปี สำหรับชุมชนที่มีอัตราลดลง ได้แก่ เทศบาลเมืองเชียงราย สุขาภิบาลเวียงเทิง สุขาภิบาลบ้านปล้อง สุขาภิบาลบ้านต้า และสุขาภิบาลเมืองพาน

ตารางที่ 3.10 จำนวนประชากร ความหนาแน่น และการเปลี่ยนแปลงประชากร

จังหวัดเชียงราย พ.ศ.2529 และ 2534

ลำดับ ที่	อำเภอ	จำนวนประชากร				ความหนาแน่น		การเปลี่ยนแปลงประชากร			
		เนื้อที่(กม. ²)	พ.ศ. 2529	%	พ.ศ.2534	%	พ.ศ. 2529	พ.ศ. 2534	จำนวน	% ของ จังหวัด	GR./ปี
1	เมืองเชียงราย	1,622.082	199,038	20.16	206,598	19.71	122	127	7,560	12.41	0.75
2	เวียงชัย	522.10	71,712	7.29	73,490	7.01	137	146	1,778	2.92	0.49
3	เชียงของ	836.96	67,129	6.79	57,535	5.49	49	68	-9,594	-15.75	-3.08
4	เทิง	1,055.0	112,411	11.38	118,081	11.26	106	111	5,670	9.31	0.98
5	พาน	1,023.3	135,898	11.77	138,733	13.23	132	135	2,835	4.65	0.41
6	ป่าแดด	333.3	25,880	2.62	26,685	2.55	77	80	805	1.32	0.61
7	แม่จัน	1,655.377	112,352	11.37	126,941	12.11	67	76	14,589	23.95	2.44
8	เชียงแสน	554.0	43,584	4.41	44,575	4.26	78	80	991	1.63	0.45
9	แม่สาย	285.0	65,897	6.67	67,273	6.42	231	236	1,376	2.26	0.41
10	แม่สรวย	1,428.61	48,087	4.87	56,133	5.35	33	39	8,046	13.21	3.09
11	เวียงป่าเป้า	1,217.0	65,681	6.65	69,382	6.62	53	57	3,701	6.08	1.10
12	พญาเม็งราย	620.0	39,714	4.02	41,974	4.0	64	67	2,260	3.71	1.11
13	กิ่ง อ.เวียงแก่น	526.0	-	-	20,899	1.99	-	39	20,899	34.30	-
	รวม	11,678.369	987,383	100	1,048,299	100	84	89	60,916	100	1.20

๑) กิ่งอำเภอเวียงแก่น จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2530 (ประชากร 13,933 คน) แยกจากอำเภอเชียงของ
ที่มา : สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง

ตารางที่ 3.11 จำนวนประชากรเมือง ความหนาแน่น และการเปลี่ยนแปลงประชากรเมือง
ในจังหวัดเชียงราย พ.ศ.2529 และ 2534

ลำดับ ที่	เขตการปกครอง	จำนวนประชากร					ความหนาแน่น		การเปลี่ยนแปลงประชากร		
		เนื้อที่ กม. ²	พ.ศ. 2529	%	พ.ศ.2534	%	พ.ศ. 2529	พ.ศ. 2534	จำนวน	% ของ จังหวัด	GR./ปี
1	เทศบาลเมืองเชียงราย	10.65	37,847	18.07	35,270	16.31	3,553	3,311	-2,577	-37.54	-1.41
2	สุขาภิบาลแม่ลาว	5.0	9,422	4.50	9,719	4.49	1,884	1,943	297	4.33	0.62
3	สุขาภิบาลเวียงชัย	10.0	7,850	3.75	8,265	3.82	785	826	415	6.04	1.03
4	สุขาภิบาลบ้านเหล่า	7.72	4,357	2.08	5,350	2.47	564	693	993	14.46	4.11
5	สุขาภิบาลเวียงเชียงของ	1.8	7,988	3.81	8,083	3.74	4,437	4,490	95	1.38	0.24
6	สุขาภิบาลเวียงเทิง	1.5	6,371	3.04	4,058	1.88	4,900	3,121	-2,313	-33.69	-9.02
7	สุขาภิบาลบ้านปลื้ม	1.76	5,268	2.52	4,918	2.27	2,988	2,789	-350	-5.10	-1.37
8	สุขาภิบาลบ้านคำ	12.53	7,792	3.72	7,718	3.57	631	616	-74	-1.08	-0.19
9	สุขาภิบาลเมืองพาน	2.38	18,986	9.06	18,605	8.61	7,949	7,797	-363	-5.28	-0.39
10	สุขาภิบาลป่าแดด	8.0	4,990	2.38	5,152	3.38	623	644	162	2.36	0.64
11	สุขาภิบาลแม่จัน	7.2	10,514	5.02	10,961	5.07	1,460	1,522	447	6.51	0.83
12	สุขาภิบาลจันจว้า	10.8	17,580	8.39	18,044	8.34	1,627	1,670	464	6.76	0.52
13	สุขาภิบาลแม่คำ	5.76	7,300	3.49	8,280	3.83	1,280	1,452	980	14.28	2.52
14	สุขาภิบาลสันทราย	4.26	5,283	2.52	5,396	2.49	1,257	1,284	113	1.65	0.42
15	สุขาภิบาลเวียงเชียงแสน	2.26	6,345	3.03	6,351	2.94	2,884	2,886	6	0.09	0.02
16	สุขาภิบาลแม่สาย	5.13	24,394	11.65	25,807	11.93	4,878	5,161	1,413	20.58	1.13
17	สุขาภิบาลห้วยไคร้	4.0	5,264	2.51	7,800	3.61	1,316	1,950	2,536	36.94	7.86
18	สุขาภิบาลแม่สรวย	1.0	3,150	1.50	4,156	1.92	3,150	4,156	1,006	14.65	5.54

ตารางที่ 3.11 (ต่อ)

ลำดับ ที่	เขตการปกครอง	จำนวนประชากร				ความหนาแน่น			การเปลี่ยนแปลงประชากร		
		เนื้อที่ กม. ²	พ.ศ. 2529	%	พ.ศ.2534	%	พ.ศ. 2529	พ.ศ. 2534	จำนวน	% ของ จังหวัด	GR./ปี
19	สาขาบาลศรีถ้อย	8.31	5,053	2.41	6,703	3.09	631	837	1,650	24.03	5.65
20	สาขาบาลเวียงป่าเป้า	4.2	7,486	3.57	9,182	4.24	1,871	2,295	1,696	24.71	4.08
21	สาขาบาลแม่ชะจาน	2.4	6,197	2.96	6,466	2.99	2,582	2,694	269	3.92	0.85
	รวมประชากรเมือง	116.46	209,419	100	216,284	100	1,805	1,864	6,865	100	0.64

ที่มา : กองปกครองท้องถิ่น กรมการปกครอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทบาทของจังหวัดเชียงรายต่อภาคเหนือตอนบน

- 1) บทบาทด้านเกษตรกรรมจังหวัดเชียงราย เป็นแหล่งผลิตที่สำคัญในด้านเกษตรกรรมของภาคเหนือตอนบน มีมูลค่าสาขาเกษตรกรรมมากเป็นอันดับสองรองจากเกษตรกรรมในปี พ.ศ. 2528 และ 2532 มีมูลค่าผลิตภัณฑ์ คิดเป็นร้อยละ 22.23 และ 24.91 ของผลิตภัณฑ์ภาค พืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้มากที่สุด ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ ขิง ยาสูบ และผลไม้เมืองหนาว สำหรับด้านปศุสัตว์ มีสัตว์เลี้ยงที่ทำรายได้ให้แก่จังหวัด ได้แก่ ไก่ สุกร โค กระบือ และเป็ด
- 2) บทบาทด้านพาณิชย์กรรม จังหวัดเชียงรายมีมูลค่าผลิตภัณฑ์สาขาการค้าและบริการคิดเป็นร้อยละ 15.99 และ 15.83 ของผลิตภัณฑ์ภาค มีอัตราเพิ่มร้อยละ 11.43 ต่อปี ซึ่งมีบทบาทเป็นศูนย์กลางตลาดสินค้าเกษตร ระดับท้องถิ่นเชื่อมโยงกับเชียงใหม่ ศูนย์กลางตลาดที่สำคัญได้แก่เทศบาลเมืองเชียงราย และสาขาวิบาลต่าง ๆ
- 3) บทบาทด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากจังหวัดเชียงรายอุดมไปด้วยทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างพร้อมมูล ทั้งทางด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวการค้าชายแดน ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้จึงเป็นสิ่งดึงดูดให้การท่องเที่ยวทำให้มูลค่าการผลิตสาขาการบริการมากเป็นอันดับสองรองจากเชียงใหม่ และยังเป็นกำลังเสริมให้ธุรกิจบริการที่ต่อเนื่องกับการท่องเที่ยวขยายตัวสูงขึ้น
- 4) บทบาทต่อการคมนาคมขนส่ง ปัจจุบันโครงข่ายการคมนาคมหลักของจังหวัด ที่ใช้เป็นเส้นทางเชื่อมโยงกับจังหวัดต่าง ๆ ในภูมิภาค (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 กรุงเทพฯ-เชียงราย ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 109 เชียงราย-เชียงใหม่) และภายในจังหวัด ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นเส้นทางติดต่อระหว่างชุมชนสำคัญของจังหวัดเชียงรายได้อย่างสะดวกรวดเร็ว นอกจากนี้จังหวัดเชียงรายยังมีสนามบินพาณิชย์แห่งใหม่ ที่จะสามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวได้เป็นจำนวนมาก ระหว่างกรุงเทพฯ-เชียงราย และ เชียงราย-เชียงใหม่
- 5) บทบาทตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 กำหนดบทบาทให้เชียงรายเป็นศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาค โดยมีบทบาทเป็นศูนย์กลางการตลาด สินค้าเกษตร บริการระดับท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับจังหวัดเชียงใหม่
- 6) บทบาทตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 กำหนดให้เชียงรายเป็นกลุ่มเมืองชายแดนมีบทบาทเป็นศูนย์กลางการค้า บริการและการท่องเที่ยวติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน และเชื่อมโยงกับเมืองศูนย์กลางความเจริญอื่น ๆ